

Innhold

Bokens tema, struktur og motiv	15
Utdanningshistorie og selvrefleksjon	15
Bokens struktur	16
Del I	16
Del II	18
Del III	20
Kunnskapsregimer og nåtidens diskurser om utdanning	21
Kunnskapsregime	21
Den etablerte utdanningsdiskursen	22
Et glemt og forsømt kapittel i nåtidens etablerte utdanningsdiskurs	24

Del I

Etablering av en felles skole på 1800-tallet og utvikling av enhetsskolen på 1900-tallet

Kapittel 1: Differensiering i byskolevesenet under eneveldet og etter 1814.	33
Den lærde skolen og embetsstanden	34
Borger- og realskolen og den økonomiske og teknologiske utviklingen Borger- og realskolen	36
Den økonomiske og teknologiske utviklingen	37
De fattiges skole	38
Kapittel 2: Dannelsesprogram for et enhetlig skolesystem	41
Hartvig Nissen: «Den politiske Pædagogik»	41
Realistisk og humanistisk dannelse	43
Kunnskapsmeddelelse og erkjennelsesteori	43
Dannelse og oppdragelse	45
Statsborgerlig opplysning	47
Idégrunnet til en felles skole	48

Kapittel 3: Dannelsens institusjonalisering	51
En felles skole etableres.	51
Forhistorie til en felles skoleordning	51
Frem til 5-årig fellesskole i en 7-årig folkeskole	53
De som sto utenfor dannelsen	55
De som sto utenfor fellesskolen	55
Elever som var i skolen, men utenfor dannelsesprogrammet	58
Disiplin og reproduksjon av sosial ulikhet	60
Frem til 7-årig fellesskole som grunnskole	62
Ble allmenndannelsen institusjonalisert i praksis?	64
Kapittel 4: Fornyelse av det enhetlige skolesystemet gjennom reformpedagogikken	69
Innledning om den liberal-progressive tradisjonen	69
Reformpedagogikk for grunnskolen	73
Biografi, Anna Sethne	73
Programmet	74
Reformpedagogikk i den høyere skolen (realskolen og gymnaset)	80
Et reformpedagogisk skoleregime	81
Den høyere skolens mål og arbeidsoppgaver	85
Læreplaner for fag	88
Psykologisk testforskning og pedagogisk praksis	92
Testforskning på elevenes forutsetninger og på elevenes resultater	92
Statistiske analyser	94
Enhetsskole og statsstyring	96
Kapittel 5: Kritiske analyser.	101
Læreplanhistoriske linjer og kapitlets struktur.	101
Analysen av nåtidens kritikk av den liberal-progressive tradisjonen	102
Læringstrykk	102
Kunnskapstilegnelse i det reformpedagogiske skoleregimet	108
Arbeidsplan, krav og forventninger og selvvirksomhet i det reformpedagogiske skoleregimet	114
Kritiske analyser av den liberal-progressive tradisjonen	123
Kritikk av reformpedagogikkens undervisningsteori	124
Kritikk av reformpedagogikkens erkjennelsesteori	127
Ekskluderende læringstrykk	129
Kritikk av testforskningen	131
Kritiske fornyelser	134

Del II

Inkluderende fellesskole: med elever som ikke er integrert i gode skolefaglige læreprosesser

Kapittel 6: Utdanningsvitenskapelige læreplananalyser i den liberal-progressive tradisjonen	141
Utdanningens mål	142
Samfunns- og kulturkonteksten	142
Målformuleringer	144
Retningslinjer for læreplaner med kompetansemål i fag	145
Prinsippet om tilpasset opplæring	148
Fornyelse av læringsteori innenfor den liberal-progressive tradisjonen .	149
Metode/organisering	151
Forsknings- og evidensbaserte beslutninger	153
Kapittel 7: Utdanning for alle	157
Utdanningspolitisk program om like muligheter for alle	157
En skolehistorisk linje	157
En linje om reproduksjon av ulikhet	158
«Sosialdemokratiets lykkelige øyeblikk»	159
Velferdspolitik og utbyggingen av skolesystemet	160
Det sosialdemokratiske kunnskapsregimet	164
Ulikhetens reproduksjon	167
Utdanningspolitisk og pedagogisk debatt	170
Utviklingens resultat	171
Debattposisjoner	173
Underytelse – et tema diskursen ikke gir svar på	175
Kapittel 8: Minstekrav	179
Den nye inkluderende fellesskolen	179
Skillet mellom utvalgsskole og obligatorisk skole	179
Nedtoning av skolens kunnskapskrav: Mønsterplanen av 1974 . . .	181
Overgangen mellom grunnskolen og det videregående skoleverket . . .	183
Inntak til grunnkurs og til videregående kurs i det videregående skoleverket	184
Opptak til universiteter, høyskoler og andre høyere utdanningsinstitusjoner	186
Konklusjon	187
Kapittel 9: Systematisk opplæring i fag og pedagogikk	189
Perspektiv og struktur	189
Fra fag til person- og sosialorientert reformpedagogikk	191
Kritikk av arbeidsskoleprinsippet og innholdsorienterte	

læreplaner i fag	193
Det samfunnskritiske kunnskapsregimet:	
Hvis en annen skole fantes	198
Innholdsorientert læreplantenkning	213
Mønsterplanen av 1987.	214
Konklusjon.	217
Kapittel 10: Differensiering og tilpasset opplæring	219
Innledende perspektiv	219
Differensiering	220
Begrepsbruken	220
Pedagogisk differensiering i fellesfagene.	222
Læremidler og differensiering	223
Differensiering i fellesfagene i den videregående opplæringen	226
Tilpasset opplæring	228
Forståelsen fra 1960-tallet	228
Mønsterplanen av 1987.	229
Konklusjon.	230
Kapittel 11: Elevvurdering i fellesskolen	233
Fra formell til uformell vurdering.	233
Minstekrav, karakterer og eksamen	233
Formell vurdering med karakterer	234
Karaktersetting og motivasjon	236
Uformell vurdering og tilpasset opplæring	241
Konklusjon.	243
Sammenfatning av kapitlene om minstekrav (kapittel 8), systematisk opplæring i fag (kapittel 9), tilpasset opplæring (kapittel 10) og elevvurdering (kapittel 11)	243
Oppløsningens konsekvens	245
Moe-utvalget.	245
Reaksjoner mot mål- og resultatvurdering.	247
Kapittel 12: Klasseromsforskning og den etablerte utdanningsdiskursen	249
Den kulturkonservative posisjonen.	251
Sosiokulturell læringsteori	252
Klasseromsforskningens kategorier	254
Undervisning	254
Struktur og form.	254
Rammer og aktiviteter.	255
Kultur	255
Læreplanbegrepet	255

Den progressive pedagogiske kulturen	256
Klasserom (læringsarena)	256
Undervisningsmetoder	258
Vurdering i klasserommet.	260
Alexanders fremstilling av den liberal-progressive tradisjonen	261
Klasseromsforskningen i Norge og dens diskurser	262
Tilbaketrukkete lærere	262
På rett spor?	263
Klasseromsforskning i 2007	265
Kulturkonservativ posisjon med sosiokulturell forståelse av læring i fag	267
Kulturkonservativ klasseromsundervisning	268
Vurdering.	269
Sosiokulturell læringsteori	270
Kritiske spørsmål	274

Del III

Reproduksjon av sosial ulikhet og ettergivenhet i utdanningssystemet

Kapittel 13: Utdanningsvitenskapelig analyse av undervisningspraksis	279
Kapittel 14: Undervisning og reproduksjon av sosial ulikhet	283
Bortvalg og organisk tilstand	283
Reproduksjon av sosial ulikhet og den organiske tilstanden	283
Eksamen.	285
Den ideologiske funksjonen	286
Kritisk tilstand i ungdomsskolen og det videregående skoleverket	287
Tilegnelse av språklig kompetanse og holdninger.	289
Ulik språkbruk og forhold til språket	290
Privilegert forhold til språket	291
Nedvurdering av den skoleaktige tilegnelsesmåten	293
Rasjonell pedagogikk.	295
Leseforståelse og kunnskapstilegnelse i fag	296
Program om hensiktsmessig undervisning	299
Kapittel 15: Ettergivenhet i undervisningen	303
Pedagogisk frigjøringsillusjon og ettergivenhet.	303
Ettergivenhet som pedagogisk doktrine	304
Ettergivenhet og sosial reproduksjon av ulikhet	306
Didaktisk rasjonalitet	308

Desillusjonert ettergivenhet i ungdomsskolen og i den videregående opplæringen	310
De tidligere utelukkede deltar i skolen.	311
Tilpasset opplæring – tilpasning til urealistiske forventninger og lav skolemotivasjon?	315
Desillusjonert ettergivenhet.	324
Kapittel 16: Produksjon og reproduksjon av ettergivenhet i læreryrket	337
Struktur og perspektiver	337
Yrkes sosialisering i læreryrket og ettergivenhet	338
Ettergivenhet og lærernes kompetanse	342
Problemstillingen	342
Institusjonalisering av ettergivenhet.	342
Kompetanse og uskikkethet.	346
Toleranse for lærernes inkompetanse og rektorenes ettergivenhet	348
Unnfallenhetens uttrykk	349
Kapittel 17: Institusjonell svikt og kvalitetsansvar i utdanningssystemet	353
Institusjonell svikt og mangelfullt kollektivt ansvar.	353
Et eksempel.	353
Mangelfullt kollektivt ansvar	358
Manglende felles forståelse	358
Oppsplittet yrkesidentitet – «hver skole sin virkelighet».	360
Utenfor og innenfor	362
Administrasjon uten felles identitet og ansvar	364
Konklusjon.	365
Kapittel 18: Skaper skolen samfunnsproblemer?	367
Institusjonell og funksjonell differensiering	367
Skolen har levert	367
Det økonomiske systemet	368
Det politiske systemet	369
Arbeidsmarkeds- og utdanningspolitikk	369
Skolen har levert og samtidig skapt samfunnsproblemer	371
Behov for høy kompetanse	371
Uderytelsens samfunnsfunksjon	372
Ny frafalls- og inkluderingsproblematikk	373
Utdanningspolitiske beskrivelser av samfunnsproblemer	376
Litteraturliste	379